

تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی (دهخدا)

دوره ۱۷، شماره ۶۳، بهار ۱۴۰۴، صص ۲۶۸-۲۹۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۹/۱۴، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۹

(مقاله پژوهشی)

DOI:

اغراض ثانویه جملات امری در ابیات تعلیمی بوستان سعدی

زینب قربانی^۱، دکتر سید محمود سیدصادقی^۲، دکتر سیداحمد حسینی کازرونی^۳

چکیده

واژه انشا در لغت به معنی به وجود آوردن و در اصطلاح ادبی، مراد سخنی است که ذاتاً راست باشد. این گونه جملات به دو نوع طلبی و غیر طلبی تقسیم می‌شود. جملات امری یکی از انواع انشای طلبی است. امر، به معنی دستور دادن و طلب انجام کار به طریق بزرگی و برتری است. گاهی هم از حالت حقیقی خود خارج می‌شود و شاعر یا نویسنده آن را برای اهداف دیگری همانند استرحام، تمنا و آرزو، ارشاد و غیره، از آن استفاده می‌کند. سعدی از جمله شاعران مطرح حوزه ادبیات تعلیمی از ظرفیت‌های زبانی، بیشترین بهره‌برداری کرده و از ساختار ویژه گفتار، برای بیان ظرافت‌های معنایی و اهداف بلاغی استفاده نموده است. این پژوهش که به شیوه توصیفی-تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای است، درصدد بررسی اغراض ثانوی امر ارشادی در ابیات تعلیمی بوستان می‌باشد تا مشخص شود که سعدی در بوستان از فعل امر برای کدام اغراض ثانویه و بیان کدام معانی استفاده کرده است. همچنین بسامد کاربرد هر کدام از اغراض ثانوی امر، مشخص گردد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سعدی به ۲۹ غرض ثانوی جملات امر ارشادی توجه و عنایت داشته است که پربسامدترین آن‌ها عبارتند از امر ارشادی اقناعی ۷۸ مورد (۳۶/۸٪)، امر ارشادی ترغیبی ۶۰ مورد (۴۳/۶٪)، امر ارشادی تحریضی ۴۶ مورد (۹۳/۴٪) و امر ارشادی اندرزی ۳۹ مورد (۴/۱۸٪) است.

کلیدواژه‌ها: ادبیات تعلیمی، بوستان، سعدی، معانی، جملات امری.

^۱ دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

modir.ghorbani@gmail.com

^۲ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران. (نویسنده مسؤول)

m.seydsadeghi@iaubushehr.ac.ir

^۳ استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران.

Sahkazerooni@yahoo.com

مقدمه

سعدی‌نامه از جمله آثار و شاهکارهای حوزه ادب تعلیمی است که حاوی موضوعات تربیتی، اخلاقی و اجتماعی می‌باشد. این منظومه تعلیمی -تمثیلی، دارای پنج هزار بیت است و از امهات کتب تربیتی و اخلاقی محسوب می‌شود به گونه‌ای که جای‌جای کتاب، مشحون از حکمت، پند و اندرز و مسائل اخلاقی و تربیتی است. سعدی در میان نکات اخلاقی و تربیتی از جملات امری، بسیار بهره برده که مقصود و غرضی به غیر از امر و دستور مورد نظر او بوده است. به نحوی که این گونه جملات، جنبه ادبی و بلاغی به خود گرفته و سبب تأثیر بیشتر کلام شده است.

با عنایت به این نکته که غرض اصلی از جملات امری، دستور یا تقاضا است، ولی در ادبیات این گونه جملات در مقاصد مجازی به کار می‌رود. در کتب بلاغی معمولاً ارشاد، معنای ثانوی جمله‌های امری است؛ ولی در شعر تعلیمی چون هدف اصلی شاعر، تعلیم و ارشاد می‌باشد، بهتر است، جملات ارشادی در جایگاه معنای اصلی و حقیقی خود به کار رود؛ زیرا هدف اصلی اشعار تعلیمی به‌ویژه در جملات امر و نهی، ارشاد مخاطب است و با توجه به اینکه موضوع اغراض ثانوی جملات و معانی مجازی در علم معانی، حائز اهمیت بسیاری است؛ سعدی با استفاده از این گونه جملات، می‌خواهد به اقتضای حال مخاطب، سخن رسا و بلیغ و در عین حال مؤثر بیان کند تا تأثیر بیشتری برخوردار داشته باشد. نگارنده در این پژوهش درصدد آن است تا به شیوه توصیفی - تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای، اغراض ثانوی جملات امر ارشادی در ابیات تعلیمی بوستان را بررسی نماید و مشخص سازد که سعدی از فعل امر برای کدام اغراض ثانوی و بیان کدام معنی، بهره برده است؟ و با توجه به سبک تعلیمی، سعدی برای اظهار کدام معانی از این جملات استفاده کرده است و کدام یک از انواع جملات امری در بوستان متناسب با این زمینه و موضوع بکار رفته است؟

پیشینه تحقیق

عباس ماهیار و رحیم افضلی راد (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی اغراض ثانویه جملات امری در غزلیات سعدی»، پرداخته است تا نشان دهد؛ بررسی و کشف اغراض ثانویه جملات امری در غزلیات سعدی چگونه است و سعدی برای کدام اغراض و اظهار کدام معانی از امر بهره گرفته است و بسامد کاربرد هر کدام از اغراض تا چه اندازه بوده است.

علی‌اکبر باقری خلیلی (۱۳۹۲)، در مقاله «منظورشناسی جمله‌های پرسشی غزلیات سعدی» به این موضوع اشاره کرده است که سعدی با کاربرد جمله‌های پرسشی ایجابی و به‌ویژه غیر ایجابی، کلامش را سرشار از احساس و عاطفه کرده و با آراستن این جمله‌ها به شگردهای بلاغی، مقاصدی چون تأکید، عجز، سرزنش، تجاهل، تعجب، تشویق... را در زیباترین ساختارها به ظهور است.

اسد دیناری (۱۳۹۵)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد، با عنوان «رویکرد بلاغی مسند و مسندالیه در غزلیات سعدی»، به این موضوع اشاره کرده است که سعدی در غزلیات خود از تمام شگردها و قابلیت‌های زبانی در ساختار علم معانی به‌خوبی بهره گرفته و کلام خود را به این فن آراسته است.

محمدامیر مشهدی، حسین اتحادی، لیلا عبادی نژاد (۱۳۹۸) در مقاله «بلاغت استفهام در بوستان سعدی»، به این موضوع اشاره کرده است که بوستان سعدی از نظر کاربرد جملات استفهامی، از ارزش‌های بلاغی زیادی برخوردار است و مفاهیمی چون توبیخ و سرزنش، نهی و بازداشت، انکار و هشدار پرکاربردترین مفاهیم هستند که مناسب طرح و تعلیم آموزه‌های اخلاقی و حکمی می‌باشند.

رضا برزویی و هوار محمدی (۱۳۹۷)، در مقاله «بررسی اغراض ثانوی جملات انشایی در بوستان سعدی»، تلاش نموده‌اند تا با استخراج جملات انشایی که در مفهوم ثانوی بکار رفته و بررسی و کشف اغراض ثانویه در بوستان سعدی، میزان استفاده سعدی از این ظرفیت بلاغی را مشخص سازند.

فاطمه صالحی و نصرالله شاملی (۱۳۹۶)، در مقاله «بررسی تطبیقی مباحث علم معانی و نظریه سیستمی نقش‌گرای هلیدی با تکیه بر بوستان سعدی»، با تکیه بر ابیات بوستان سعدی، سعی در بررسی و نمایاندن مشترکات، همپوشانی‌ها و مشابتهای موجود میان علم معانی و دستور نقش‌گرای هلیدی دارد.

فاطمه صالحی (۱۳۹۵)، در مقاله «زیبایی‌شناسی مبحث بلاغی فصل و وصل در بوستان سعدی»، به این موضوع اشاره کرده است که نقطه‌گذاری در قدیم در نظر بلاغیون سستی از جایگاه بسیار بلندی برخوردار بوده است تا بدانجا که برخی از بلاغت نویسان، بلاغت را به شناخت مواضع فصل و وصل تعریف کرده‌اند.

حکمت الله صفری فروشانی (۱۳۹۰)، در رساله دکتري «تبیین و تحلیل شیوه‌های ارتباط با مخاطب در بوستان سعدی بر اساس علم معانی»، پرداخته و نتایج به‌دست‌آمده از بوستان گواه این مطلب است که سعدی در آفرینش هر باب و حتی هر بخش و بیت از اثر خود به «ساختارها و اقتضائات» کلام توجه داشته است.

حمیدرضا اکبری (۱۳۸۳)، در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «منظورشناسی اشعار پرسشی بوستان سعدی»، جنبه‌های مختلف معنایی - منظوری اشعار پرسشی بوستان سعدی را بررسی کرده و سپس با توجه به تجزیه و تحلیل آماری که صورت گرفته است، پربسامدترین مقوله‌های معنایی - منظوری و کلمات پرسشی شناسایی نموده است. با عنایت به پژوهش‌های فوق آنچه موجب تمایز تحقیق حاضر با پژوهش‌های یاد شده می‌شود؛ این است که تاکنون هیچ پژوهشی در رابطه با اغراض ثانویه جملات امر ارشادی در ابیات تعلیمی بوستان سعدی صورت نگرفته است؛ بنابراین تحقیق حاضر در این زمینه برای اولین بار صورت گرفته است.

روش تحقیق

این پژوهش به شیوه توصیفی - تحلیلی و ابزار کتابخانه‌ای می‌باشد و یافته‌ها بر اساس تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش بوستان سعدی به تصحیح محمد خزائلی است. برای نام‌گذاری اغراض ثانویه، کتب معانی متأخرین و مقاله‌های محققین، مد نظر بوده و اغراض ثانویه جملات امری بوستان پس از بررسی بر اساس پربسامد تا کم‌پسامد، طبقه‌بندی گردیده است.

مبانی تحقیق

جملات انشایی

واژه انشا در لغت به معنای ایجاد کردن و آفریدن است و مراد از خبر، جمله‌ای است که ذاتاً، احتمال صدق و کذب در آن وجود دارد، یعنی می‌توان آن را دروغ یا راست به حساب آورد. در کتاب معالم البلاغه در تعریف انشا آمده است: «انشا کلامی است که بالذات، محتمل صدق و کذب نیست.» (هاشمی، ۱۳۸۸: ۷۵)

«در بیشتر متون بلاغی، منظور از بحث انشا، انشای طلبی است و انشای غیر طلبی را موضوع بررسی بلاغی نمی‌دانند. بعضی دلیل مهم تفکیک انشای غیرطلبی از انشای طلبی را «نخواستن و طلب نکردن» یا «طلب نکردن در وقتی که مورد طلب حاصل باشد» دانسته‌اند.» (رجایی، ۱۳۹۲)

(۱۳۲): اما مراد از انشای طلبی، خواستن چیزی است به ایجاب یا به سلب، یعنی امر و نهی و بر اساس نظر قدما، انشای طلبی، شامل استفهام، امر، نهی، تمنی، ندا و دعا می‌شود.

جملات امری

علامه همایی در کتاب معانی و بیان در تعریف جملات امری می‌گوید: «امر یعنی فرمودن و آن طلب کاری است به طریق بزرگی و برتری و به عبارت دیگر فرمان دادن بزرگ به کوچک» (همایی، ۱۳۷۰: ۱۰۱)

بوستان سعدی

بوستان یا سعدی نامه یکی از آثار منظوم برتر سعدی است. موضوع کتاب در پند و اندرز، اخلاق و تربیت می‌باشد. بوستان در باب‌های عدل، احسان، عشق، تواضع، رضا، ذکر، تربیت، شکر، توبه و مناجات و ختم کتاب به نگارش درآمده است. «سعدی در عرصه نظم و نثر جزو کسانی است که به بُعد اخلاق توجه ویژه‌ای داشته است. مضمون بوستان سعدی، اولین اثر مدوّن وی و جزو شاهکارهای بی‌رقیب شعر فارسی است، اخلاق و تربیت و سیاست و اجتماعیات می‌باشد که در ده باب گردآوری شده است.» (خیابانیان، ۱۳۹۵: ۵۱)

بحث

افعال امر در بوستان سعدی

از مجموع نهصد و سی و دو جمله‌ای که در بوستان به شکل فعل امر به کار رفته، پرکاربردترین افعال امر، فعل امر «کن»، ۱۷۲ مورد (۱۸/۴۵٪)، فعل امر «برو» ۱۱۴ مورد (۱۲/۲۳٪) و فعل امر «دار» ۹۱ مورد (۹/۷۶٪) است. در افعال امر ارشادی به کار رفته، سی و پنج فعل امر ارشادی، به کار رفته است. فعل امر «کن»، بیشترین کاربرد و افعال بنال، بسوز، بیاب و بیندار، کمترین کاربرد دارد.

معانی ثانوی امر ارشادی در بوستان

ارشاد یکی از موضوعات اصلی و زیر مجموعه «امر» می‌باشد در ارشاد، اگرچه گوینده، مخاطب را امر می‌کند، اما اصرار و تأکید بر انجام فعل ندارد؛ بلکه هدف دیگری مدّ نظرش می‌باشد و ارشاد و معرفت افزایی مخاطب مورد نظر است.

امر ارشادی اقناعی

در امر ارشادی اقناعی، معنی ثانوی امر، قانع و خشنود گردانیدن طرف خطاب نسبت به

وضع، موقعیت و شرایط کنونی و منصرف کردن مخاطب از دیگر آرزوها و خواسته‌ها است. در بوستان این امر ۷۸ مورد (۳۶/۸٪) به کار رفته است.

قناعت توانگر کند مرد را خبر کن حریص جهانگرد را
(سعدی، ۱۳۶۶: ۲۹۷)

در این بیت گوینده از مخاطب می‌خواهد با توجه به اینکه قناعت باعث بی‌نیازی می‌شود، غم و اندوه مال و ثروت دنیا را کنار بگذارد و به داشته‌های خود قناعت کند و این خبر را به انسان‌های حریص هم گوشزد نماید.

برو خواجه کوتاه کن دست آز چه می‌بایدت ز آستین دراز
(همان: ۳۰۰)

شاعر در این بیت توصیه به قناعت ورزیدن و رها کردن حرص و طمع کرده است. شاعر از مخاطب خود می‌خواهد افزون‌طلبی و حرص ورزی را کنار بگذارد.

امر ارشادی ترغیبی

در امر ارشادی ترغیبی، مخاطب اصلاً انگیزه و زمینه انجام کاری را ندارد و شاعر با ترندهای گوناگون تلاش می‌کند تا در او انگیزه و رغبت انجام کار را ایجاد کند. در بوستان این امر ۶۰ مورد (۶۳/۶٪) به کار رفته است.

غریب آشنا باش و سیاح دوست که سیاح جلاب نام نکوست
(همان: ۷۱)

در این بیت شاعر مخاطب خود را تشویق و ترغیب به انجام کار نیک می‌کند و می‌گوید اگر می‌خواهی نام نیک تو در سراسر جهان منتشر گردد، غریب‌نواز و سیاح دوست باش.

برو شکر کن چون به نعمت دری که محرومی آید ز مستکبری
(همان: ۳۴۸)

شاعر مخاطب خود را ترغیب می‌کند و می‌گوید چون در ناز و نعمت هستی برو شکر خداوند را به جای بیاور زیرا اگر در درگاه خداوند تکبر بورزی محروم خواهی شد.

امر ارشادی تحریضی

در امر ارشادی تحریضی، مخاطب انگیزه ترک فعل یا انجام کاری را دارد و شاعر سعی می‌کند آن انگیزه را تقویت نماید، اما نه با تشویق، بلکه با بزرگنمایی داشته‌های مخاطب و با

تأکید بر انگیزش روحی- روانی از او می‌خواهد که کار را دنبال کند. در بوستان این امر ۴۶ مورد (۹۳/ ۴) به کار رفته است.

جوانمرد و خوش‌خوی و بخشنده باش چو حق بر تو پاشد تو بر خلق پاش
(همان: ۷۴)

در این بیت شاعر با یادآوری صفات نیک، تلاش می‌کند او را به انجام کارهای نیک، مانند بخشش و دستگیری از فقرا تحریض و تشویق نماید.

تو هم طفل راهی به سعی ای فقیر برو دامن راه دانان بگير
(همان: ۳۷۱)

در این بیت شاعر با اشاره به راه طریقت، می‌گوید تو در مسیر این راه، همانند طفل هستی، برای اینکه بتوانی این راه را طی نمایی، دست به دامن پیران راهدان بز.

امر ارشادی اندرزی

در امر ارشادی اندرزی، هدف غایی شاعر، نصیحت کردن مخاطب و اندرز او و متنبه ساختن به نتیجه عمل و انجام کار است. در بوستان این امر ۳۹ مورد (۴/ ۱۸) به کار رفته است.

بگوی آنچه دانی سخن سودمند و گر هیچ‌کس را نیاید پسند
(همان: ۳۲۵)

در این بیت شاعر به مخاطب توصیه می‌کند حرف خود را بز هر چند که مورد پسند دیگران نباشد.

نخست آدمی سیرتی پیشه کن پس آن‌گه ملک خویی اندیشه کن
(همان: ۲۹۸)

سعدی در این بیت توصیه به سیرت و اخلاق نیکو کرده است و گفته بعد از اخلاق نیک، به فکر پادشاهی و مقام بلند باش. در واقع به کنایه متذکر گردیده است که یکی از ویژگی‌های حاکم و پادشاه اخلاق نیک و حسنه می‌باشد.

امر ارشادی تشویقی

در امر ارشادی تشویقی، انگیزه عمل در مخاطب وجود دارد، اما گوینده با ذکر یک هدف غایی و با ایجاد انگیزه برونی و تشویق سعی در تقویت آن انگیزه موجود در مخاطب دارد. در بوستان این امر ۳۹ مورد (۴/ ۱۸) به کار رفته است.

پرشان کن امروز گنجینه چست که فردا کلیدش نه در دست توست
(همان: ۱۵۹)

۲۷۵

در این بیت شاعر به ناپایداری مال و ثروت دنیا اشاره کرده است و می‌گوید امروز که توانایی خوبی کردن داری به نیازمندان کمک بکن؛ زیرا فردا فرصت انجام چنین کاری را نداری. بزرگی و عفو و کرم پیشه کن ز خردان اطفالش اندیشه کن
(همان: ۱۱۹)

در این بیت شاعر با بیان موارد بزرگی، مخاطب را به امور نیکی همچون بخشش، کرم و بخشنده‌گی دعوت کرده و سفارش نموده است تا به زیردستان ترحم و دلسوزی داشته باشد.

امر ارشادی اغتنامی

در امر ارشادی اغتنامی، هدف غایی دستوردهنده، بیان غنیمت شمردن وقت و زمان و درک ارزش آن است و شاعر غنیمت دانستن ارزش چیزی را که انگار مخاطبش قدر آن را نمی‌داند متذکر گردیده است. در بوستان این امر ۳۶ مورد (۳/۸۶٪) به کار رفته است.

چه می‌خسبی ای فتنه روزگار بیا و می‌لعل نوشین بیار
(همان: ۹۶)

سعدی در این بیت خطاب به معشوق خود می‌گوید، ای فتنه روزگار، الان وقت خوابیدن نیست. بیدار شو و می‌سرخ‌رنگ بیاور تا بنوشیم.

کنونت که دست است خاری بکن دگر کی بر آری تو دست از کفن
(همان: ۱۲۴)

شاعر به مخاطب خود توصیه می‌کند تا زمانی که زنده هستی به مردم کمک بکن و مشکل آن‌ها را مرتفع بساز؛ زیرا بعد از مرگ دیگر قدرت و توان انجام کار نیک نداری.

امر ارشادی اجازه‌ای

در امر ارشادی اجازه‌ای، گوینده در قالب فعل امر، به مخاطب اجازه داشتن اندیشه یا انجام عملی را می‌دهد و در ضمن آن نکته‌ای را به او گوشزد می‌سازد. در بوستان این امر ۳۶ مورد (۳/۸۶٪) به کار رفته است.

طریقی به دست آر و صلحی بجوی شفیعی برانگیز و عذری بگوی

(همان: ۳۶۹)

در این بیت شاعر مخاطب را مخیر کرده است و می‌گوید هر راهی را که خواستی انتخاب کن. راهی را برای خود انتخاب کن، به دنبال صلح باش و یا شفیعی برای خود برانگیز و عذرخواهی بکن.

امر ارشادی تنبیهی-تذکری

در امر ارشادی تنبیهی-تذکری، هدف غایی شاعر نوعی هشدار به مخاطب و بیان نکته‌ای به اوست؛ به عبارت دیگر، شاعر خواهان آگاهی و پندگرفتن او از چیزی است. در بوستان این امر ۳۴ مورد (۶۴/۳٪) به کار رفته است.

که خاطر نگهدار درویش باش نه در بند آسایش خویش باش

(همان: ۶۷)

در این بیت شاعر به مخاطب تذکر می‌دهد که به جای اینکه به فکر آسایش و راحتی خود باشی، به فکر افراد فقیر و مستمند باش و به امور آنها رسیدگی بکن.

برو شیر درنده باش ای دغل مینداز خود را چو روباه شل

(همان: ۱۸۲)

در این بیت شاعر به مخاطب هشدار می‌دهد ضعیف و ناتوانی را رها کن و همانند شیر درنده شجاع باش و در برابر مشکلات ایستادگی کن.

امر ارشادی عبرتی

در امر ارشادی عبرتی، شاعر با بیان شاهد مثال‌هایی که به دلیل انجام عمل یا داشتن اندیشه-ای زشت به عاقبت ناخوشایند گرفتار آمده‌اند، قصد درس گرفتن مخاطب از آنها را دارد. در بوستان این امر ۳۳ مورد (۵۴/۳٪) به کار رفته است.

حذر کن ز نادان ده مرده گوی چو دانا یکی گوی و پرورده گوی

(همان: ۳۱۱)

در این بیت شاعر با مثال زدن عاقبت پرحرفی، توصیه می‌کند که مانند انسان‌های عاقل حرف سنجیده و کم بزن.

به همت مدد کن که شمشیر و تیر نه در هر و غایی بود دستگیر

(همان: ۳۰۶)

شاعر توصیه می‌کند که در زندگی همت داشته باش زیرا در جنگ شمشیر برنده کارساز و مؤثر نمی‌باشد.

امر ارشادی تعریضی

در امر ارشادی تعریضی، گوینده به‌طور غیرمستقیم و با کنایه حرف خود را بیان می‌کند و می‌گوید به‌گونه‌ای که مخاطب را به نکته‌ای رهنمون می‌سازد. در بوستان این امر ۳۳ مورد (۳/۵۴٪) به کار رفته است.

نکویی کن امسال چون ده تو راست که سال دگر دیگری دهخداست
(همان: ۳۲۸)

در این بیت شاعر، دنیا را به‌اندازه‌ای بی‌ثبات می‌داند که می‌گوید حالا که صاحب قدرت و ثروت هستی به دیگران نیکی کن، زیرا دنیا فلانی و زودگذر است و در آینده نه‌چندان دور، همه‌چیز را از دست خواهی داد.

کرم کن نه پرخاش و کین آوری که عالم به زیر نگین آوری
(همان: ۱۵۷)

شاعر در این بیت متذکر می‌شود که اگر کرم و بخشش داشته باشی می‌توانی بر همه دنیا تسلط پیدا کنی. عالم به زیر نگین آوردن، کنایه از تسلط داشتن.

امر ارشادی تلقینی

در امر ارشادی تلقینی، شاعر سعی دارد بر روی ایمان و باور مخاطب اثر بگذارد و برای او این ذهنیت را ایجاد بکند که یک کاری را انجام بدهد یا انجام ندهد. در امر ترغیبی بیشتر گُش مخاطب مورد نظر دستوردهنده است. در بوستان این امر ۳۰ مورد (۳/۲۱٪) به کار رفته است.

اگر حاجتی داری این حلقه گیر که سلطان ندارد از این در گزیر
(همان: ۳۷۱)

شاعر در این بیت به مخاطب خود می‌گوید که ای انسان اگر در درگاه خداوند حاجتی داری به درگاه خداوند روی بیاور زیرا پادشاه هم با همه قدرتش محتاج درگاه خداوند است.

به طاعت بنه چهره بر آستان که این است سجاده راستان
(همان: ۶۳)

شاعر به مخاطب خود توصیه می‌کند و می‌گوید که ای انسان در درگاه خداوند روی بیاور و طاعت کن و چهره بر خاک بمال زیر سجادهٔ انسان‌های عابد و خداشناس همین است.

امر ارشادی تکریمی

در امر ارشادی تکریمی، هدف غایی، آگاه نمودن مخاطب از ارزش و عظمت «کسی» است. در بوستان این امر ۳۰ مورد (۳/۲۱٪) به کار رفته است.

قلم‌زن نکودار و شمشیرزن نه مطرب که مردی نیاید ز زن
(همان: ۱۵۲)

در این بیت شاعر توصیه نموده است که حرمت نویسنده و سرباز جنگی را نگه بدارید؛ زیرا قوام و پایداری مملکت به نیروی این دو می‌باشد.

به رأی جهان‌دیدگان کار کن که صید آزموده ست گرگ کهن
(همان: ۱۵۰)

شاعر در نصیحت به پادشاه می‌گوید که از تجربهٔ انسان‌های دانا استفاده بکن زیرا آن‌ها همانند گرگ بالان دیده هستند.

امر ارشادی استمالتی

در امر ارشادی استمالتی، گوینده قصد داد مخاطبش را که به خاطر کسی یا چیزی ناراحت شده، دلجویی کند و به او آرامش دهد. در بوستان این امر ۳۰ مورد (۳/۲۱٪) به کار رفته است.

اگر تنگدستی مرو پیش یار و گرسیم داری بیا و بیار
(همان: ۱۶۸)

شاعر به مخاطب خود می‌گوید، اگر داست تنگ و فقیر هستی به نزد یار خود نرو. و گر دست قدرت نداری بگوی که پاکیزه گردد به اندرز خوی

(همان: ۲۴۸)

شاعر در بیت فوق، مخاطب خود را دل‌داری می‌دهد و می‌گوید که اگر ناتوان و ضعیف هستی، اصلاً ناراحت نباش زیرا دشمن تو با پند و اندرز اخلاقش نیکو می‌گردد.

امر ارشادی تشیدی

در این نوع امر، گوینده مخاطب را به صبوری و محکم و مصمم بودن در عمل یا حفظ عقیده‌ای فرامی‌خواند. در بوستان این امر ۲۷ مورد (۲/۸۹٪) به کار رفته است.

تحمل کن ای ناتوان از قوی که روزی توانا تر از وی شوی
(همان: ۱۰۶)

در این بیت شاعر از مخاطب می‌خواهد در برابر ظلم ظالم، صبور باشد و بلاها و مصیبت‌ها را به امید پیروزی بر ظالم تحمل کند.

به‌سختی بنه گفتش ای خواجه دل کس از صبر کردن نگردد خجل
(همان: ۳۲۸)

در این بیت شاعر با اطمینان دادن به این نکته که هیچ‌کس به خاطر صبر کردن و صبور بودن، شرمنده نشده است، پس به حرف‌های طرف مقابل خود گوش بده و عمل کن.

امر ارشادی تأدیبی

در امر ارشادی تأدیبی، شاعر درصدد آن است تا به ادب و معرفت مخاطب بیفزاید و با نشان دادن الگو و معیار مناسب، مانع رفتار یا اندیشه کنونی‌اش بشود و او را به رفتار یا اندیشه‌ای دیگر ارشاد نماید. در بوستان این امر ۲۷ مورد (۲/۸۹٪) به کار رفته است.

نگویم چو جنگ‌آوری پای دار چو خشم آیدت، عقل بر جای دار
(همان: ۸۹)

در این بیت سعدی شیوه صحیح جنگیدن با دشمن را نشان داده است. نمی‌گوییم که موقع جنگ پایداری و استقامت بکن، بلکه به مخاطب توصیه می‌کند و می‌گوید، اگر خشمگین و عصبانی

شدی، کظم غیظ داشته باش و خشم خود را فروخور.
چو پاک آفریدت بهش باش و پاک که ننگ است ناپاک رفتن به خاک
(همان: ۳۳۹)

در این بیت شاعر از مخاطب می‌خواهد که در زندگی پاک باش و از کارهای بد اجتناب کن، زیرا خداوند تو را با فطرت پاک آفریده است زیرا مایه ننگ است که تو بدنام از دنیا بروی.

امر ارشادی تعلیمی

در امر ارشادی تعلیمی، مخاطب از گوینده راه رسیدن به مطلوب خود را جویا می‌شود و گوینده نیز شیوه دست یافتن به آن را به وی نشان می‌دهد. در بوستان این امر ۲۷ مورد (۲/۸۹٪) به کار رفته است.

بدان را نوازش کن ای نیک‌مرد که سگ پاس دارد چو نان تو خورد
(همان: ۱۸۱)

همچنین در این بیت شاعر، مخاطب را به این نکته آگاه می‌کند که حتی به انسان‌های بد هم خوبی بکن، زیرا با دادن یک لقمه نان به سگ، پاس نعمت تو را به‌جا می‌آورد.
که چندان که جهدت بود خیر کن ز تو خیر ماند ز سعدی سخن
(همان: ۱۹۲)

در این بیت نیز شاعر انجام کار خیر را به مخاطب خود متذکر شده است و می‌گوید همان‌گونه سخنان سعدی در طول تاریخ ماندگار است، کار نیک تو هم باقی خواهد ماند.

امر ارشادی تبیینی

در امر ارشادی تبیینی، گوینده دربارهٔ امر خود توضیح می‌دهد و انگیزهٔ او روشنگری و آگاهی بخشی است و مخاطب را در انجام یا عدم انجام کاری مختار می‌سازد. در بوستان این امر ۲۷ مورد (۲/۸۹٪) به کار رفته است.

مده بوسه بر دست من دوستوار بـرو دوستداران مـن دوست دار
(همان: ۱۰۵)

در این بیت شاعر به تبیین و توضیح ماهیت عشق‌ورزی و محبت می‌پردازد و می‌گوید به‌جای اظهار لطف نسبت به من، به طرفداران و دوستداران من محبت بکن.
همه وقت بردار مشک و سبوی که پیوسته در ده روان نیست جوی
(همان: ۱۶۸)

در این بیت شاعر یادآوری نموده است که همیشه روزگار بر وفق مراد نیست، پس به فکر آینده و آینده‌نگر باش.

امر ارشادی کراهتی

در امر ارشادی کراهتی، گوینده ناخوشایندی و نفرت خود را از موضوعی بیان می‌کند و از مخاطب خود می‌خواهد به این موضوع توجه کند. در بوستان این امر ۲۷ مورد (۲/۸۹٪) به کار رفته است.

زبان در کش ار عقل داری و هوش چو سعدی سخن گوی و نه خموش
(همان: ۳۱۸)

در این بیت سعدی در مذمت پرحرفی می‌گوید اگر عقل و فهم داری، ساکت باش و حرف نزن.

یکی را که دیدی تو در جنگ پشت بگش گر عدو در مصافش نکشت
(همان: ۱۵۱)

در این بیت فرار از جبهه جنگ امری ناپسند و مکروه است و اگر کسی در جنگ فرار کرد، و به کشورش خیانت ورزید، او را بکش.

امر ارشادی تأکیدی-اطمینانی

در امر ارشادی تأکیدی-اطمینانی، شاعر ضمن تأکید بر سخن خود، مخاطب خود را مطمئن می‌سازد که تحقق موضوع مورد نظر او حتمی است. در بوستان این امر ۲۷ مورد (۲/۸۹٪) به کار رفته است.

به راه تکلف مرو سعدیا اگر صدق داری بیار و بیا
(همان: ۶۴)

در این بیت نیز شاعر به مخاطب اطمینان می‌دهد که به راه تکلف نرو و اگر صدق و راستی داری، در این راه قدم بردار.

برو سعدیا دست و دفتر بشوی به راهی که پایان ندارد مپوی
(همان: ۳۴۵)

در این بیت نیز شاعر به مخاطب اطمینان می‌دهد راهی که پایان و نتیجه خوبی ندارد، طی نکن و نرو.

امر ارشادی اخباری

غرض گوینده در امر ارشادی اخباری فقط گزارش دادن و باخبرکردن مخاطب از موضوعی خاص

است به گونه‌ای که جمله امری را می‌توان تبدیل به یک جمله خبری نمود. در بوستان این امر ۲۴ مورد (۲/۵۷٪) به کار رفته است.

برو خوشه‌چین باش سعدی صفت که گردآوری خرمن معرفت
(همان: ۳۷۱)

در این بیت، سعدی مخاطب را به کسب علم و معرفت تشویق کرده است. اگر بیت را دستورمند کنیم، می‌توان جمله امری را به یک جمله اسنادی (اخباری) تأویل کرد: اگر مانند سعدی صفت خوشه‌چینی در تو باشد، می‌توانی صاحب خرمن معرفت گردی.

ندارد کسی با تو ناگفته کار ولیکن چو گفستی دلایلش بیار
(همان: ۱۱۷)

چون حرفی نزده‌ای کسی با تو کار ندارد و اما وقتی حرفی را زدی باید برای آن حرف دلیل داشته باشی.

امر ارشادی تفخیمی

در امر ارشادی تفخیمی، هدف غایی امر، آگاه نمودن مخاطب از ارزش و عظمت «چیزی» و یا «کسی» است. در بوستان این امر ۲۴ مورد (۲/۵۷٪) به کار رفته است.

برو آب گرم از لب جوی خور نه جلاب سرد ترش روی خور
(همان: ۲۵۲)

سعدی در اینم بیت در توصیف اخلاق نکو، می‌گوید اگر تو آب گرم از دست انسان خوش‌اخلاق بخوری به مراتب ارزشش از آب گوارا و سرد انسان بد‌اخلاق بهتر است.

نکو بایدت نام و نیکی قبول نکو دار بازارگان و رسول
(همان: ۷۱)

در این بیت در وصف نام نیک، شاعر می‌گوید اگر طالب آن هستی که نام نیک از تو باقی بماند، به بازرگانان و پیک‌ها و قاصدان احترام بگذار تا آوازه و نام نیک تو را به مناطق دیگر ببرند و از تو تمجید کنند.

امر ارشادی تبشیری

در امر ارشادی تبشیری، در قبال انجام دادن کار یا داشتن فکر و اندیشه‌ای، مخاطب خود را به رسیدن به امری مطلوب بشارت می‌دهیم؛ معمولاً در ابیاتی که معنی بشارت در خود نهفته دارد از فعل امر «برو» که متضمن معنای انبساط و بشارت است، استفاده گردیده است. در بوستان این امر ۲۴ مورد (۲/۵۷٪) به کار رفته است.

برو پنج نوبت بزن بر درت چو یاری موافق بود در برت
(همان: ۳۲۶)

سعدی در توصیف و تمجید زن خوب می‌گوید که اگر تو در زندگی، یار موافق داشته باشی، مانند پادشاهی هستی که باید به نشانه شادی و خوش بختی، پنج نوبت بر در سرای تو کوس و طبل بزنند.

برو شکر کن چون به نعمت دری که محرومی آید ز مستکبری

(همان: ۳۴۸)

شاعر در این بیت در رابطه با شکر نعمت می‌گوید که اگر در دنیا، صاحب مال و ثروت شدی، شکر آن را به جای بیاور و شاکر پروردگار باش، زیرا تکبر و غرور باعث می‌شود که از چشم خدا و خلق بیفتی. بیت تلمیح دارد به ناامید شدن ابلیس به واسطه تکبری که ورزید و از سجده بر آدم خودداری کرد.

امر ارشادی دلالتی

در این نوع امر، گویی مخاطب به دنبال رسیدن به مطلوب خود است و شاعر همچون راهنمای مسیر دست یافتن به آن را به او نشان می‌دهد. در بوستان این امر ۲۴ مورد (۲/۵۷٪) به کار رفته است.

ره این است روی از طریقت متاب بنه گام و کامی که داری بیاب

(همان: ۶۶)

در این بیت شاعر مخاطب را که به دنبال طی کردن راه طریقت است راهنمایی می‌کند و می‌گوید اگر می‌خواهی به آرزوی خود برسی از راه طریقت سرپیچی نکن.

اگر بر کناری به رفتن بکوش اگر بر کناری به رفتن بکوش

(همان: ۶۴)

در این بیت شاعر توصیه می‌کند که در میدان جنگ، اگر اظهار بی‌طرفی کردی، به راه خودت ادامه بده و خود را نجات بده و اگر قصد مبارزه داری، لباس جنگ بپوش و مبارزه کن.

امر ارشادی تعلیلی-توجیهی

در امر ارشادی تعلیلی-توجیهی، گوینده بر روی علت یک امر تأکید دارد و علت امر کردن به مخاطب برای انجام عملی یا اندیشه‌ای است و شاعر خواستار توجه مخاطب به علت امر می‌باشد. در بوستان این امر ۲۱ مورد (۲/۲۵٪) به کار رفته است.

جوانا ره طاعت امروز گیر که فردا جوانی نیاید ز پیر
(همان: ۳۵۷)

در این بیت توصیه به تقوی و پرهیزکاری شده است و شاعر می‌گوید امروز که در قید حیات هستی، به عبادت خدا پرداز، زیرا بعد از مرگ دیگر قادر به انجام چنین کاری نمی‌باشی. عدو را به الطاف گردن بیند که نتوان بریدن به تیغ این کمند
(همان: ۱۸۱)

در این بیت شاعر بر این نکته تأکید دارد که با کمند مهر و محبت، می‌توانی بر دشمن پیروز شوی و بر او تسلط پیدا کنی، زیرا کمند لطف و محبت با هیچ تیغ و شمشیری، بریده نخواهد شد.

امر ارشادی توجّهی

در امر ارشادی توجّهی، شاعر تلاش می‌کند، مخاطب را به کاری، موضوعی و نکته‌ای که فراموش کرده است، متوجّه سازد. در این گونه از امر ارشادی، اغلب از فعل امر «بیا» و «ببین» استفاده می‌شود. در بوستان این امر ۲۱ مورد (۲/۲۵٪) به کار رفته است.

بیا ای که عمرت به هفتاد رفت مگر خفته بودی که بر باد رفت اغتنامی
(همان: ۳۵۷)

در این بیت شاعر از مخاطب خود می‌خواهد با توجه به اینکه عمر به هفتاد سالگی رسیده است قدر ایام باقی‌مانده را بداند.

ببین تا یک انگشت از چند بندد به صنع الهی به هم در فگند
(همان: ۳۴۱)

در این بیت شاعر با اشاره به قدرت الهی و خلقت انسان، می‌گوید به انگشت دست خود نگاه کن و ببین که خداوند آن را از چند بند، با هم ترکیب کرده است.

امر ارشادی اعجابی

در امر ارشادی اعجابی اگر به ظاهر فعل در ساختار، فعل امر می‌باشد، ولی شاعر قصد امر کردن به مخاطب را ندارد، بلکه می‌خواهد تعجب و شگفتی خود را از عظمت موضوع، بیان کند؛ در این نوع امر ارشادی معمولاً از فعل امر «ببین» و «نگر» استفاده شده است. در بوستان این امر ۲۱ مورد (۲/۲۵٪) به کار رفته است.

نگه کن که پروانه سوزناک چه گفت ای عجب گر بسوزم چه باک
(همان: ۲۳۲)

در این بیت شاعر تعجب خود را از جواب پروانه بیان کرده که گفته بود اگر در آتش عشق
بسوزم باز هم هیچ گونه ترسی ندارم.

امر ارشادی التزامی-اقتراانی

در امر ارشادی التزامی-اقتراانی، شاعر از مخاطب خود ملتزم بودن او به عملی، همراه با
وصفی خاص را طلب می کند. در بوستان این امر ۲۱ مورد (۲/۲۵٪) به کار رفته است.

بهی بایدت لطف کن کان بهان ندیدندی از خود بتدر در جهان
(همان: ۲۷۶)

در این بیت شاعر توصیه به خوبی کردن در حق دیگران کرده و ضمناً یادآوری نموده است که
غرور و تکبر هم کنار بگذارد.

به تدبیر جنگ بداندیش کوش مصالح بیندیش و نیت بپوش
(همان: ۱۴۵)

در این بیت شاعر توصیه کرده است که برای جنگ با دشمن آماده بشو و همچنین
مصلحت اندیش باش و اسرار خود را پنهان کن.

امر ارشادی تحریکی

در امر ارشادی تحریکی، گوینده با توصیف وسوسه انگیز موضوعی یا نتیجه انجام عمل یا
داشتن اندیشه ای تلاش می کند، گوینده را به انجام آن تحریک کند. در بوستان این امر ۲۱ مورد
(۲/۲۵٪) به کار رفته است.

گرت دُر دریای فضل است خیز به تذکیر در پای ریز
(همان: ۲۷۴)

در این بیت شاعر با توصیف ارزش علم و دانش و تشبیه آن به مروارید، می گوید که در پای
درویش بریز و به او ببخش.

مخسب ای گنه کار خوش خفته خیز به عذر گناه آب چشمی بریز
(همان: ۳۷۱)

در این بیت شاعر مخاطب خود را به سخرخیزی و نخوابیدن تحریک می‌کند و می‌گوید به خاطر گناهانی که مرتکب شده‌ای، در درگاه خداوند توبه کن و اشک بریز.

امر ارشادی تسکینی

در امر ارشادی تسکینی، نتیجه اطمینان به توصیه گوینده و عمل به آن، رسیدن به آرامش روحی و تحمل نامایمات احتمالی است که مخاطب را تهدید می‌کند. در بوستان این امر ۱۸ مورد (۱/۹۳٪) به کار رفته است.

گر او پیشدستی کند غم مدار ورافراسیاب است مغزش بر آر
(همان: ۱۴۹)

در این بیت شاعر از مخاطب می‌خواهد آرامش خود را حفظ کند و اگر دشمن در جنگ پیش‌قدمی کرد، اصلاً ناراحت و نگران نباش.

مبر تلخ عیشی ز روی ترش به آب دگر آتشش باز کش
(همان: ۲۱۷)

در این بیت شاعر به مخاطب خود توصیه می‌کند اگر طرف مقابل تو بد اخلاق است تو با اخلاق و رفتار نیک خود، آتش خشم او را خاموش کن.

نتیجه‌گیری

سعدی در بوستان در موضوعات گوناگون و متنوع مخاطبان خود را به فضایل اخلاقی دعوت نموده است. بیشترین بسامد در ترغیب و فراخوانی به امر نیک، عبارتند از، ترغیب به نام نیکو به جای گذاشتن، بذل و بخشش و سخاوت داشتن، تواضع و فروتنی، جهاد با نفس اماره، ترحم و دلسوزی نسبت به دیگران، قناعت ورزی، مهربانی و لطف با انسان‌های بد، پرستش پروردگار، شکرگزاری نعمت‌های پروردگار، فرو خوردن خشم و کظم غیظ، تحمل انسان‌های جاهل، ترغیب و تشویق به دعا و نیایش و داشتن عزت نفس است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که سعدی به ۲۹ غرض ثانوی جملات امر ارشادی توجه و عنایت داشته است که پربسامدترین آن‌ها عبارتند از امر ارشادی اقناعی ۷۸ مورد (۳۶٪)، امر ارشادی ترغیبی ۶۰ مورد (۶۴٪)، امر ارشادی تحریزی ۴۶ مورد (۹۳٪) و امر ارشادی اندرزی ۳۹ مورد (۴۱٪) است. همچنین کم‌بسامدترین موارد امر ارشادی، امر ارشادی تعلیلی-توجیهی، امر ارشادی توجیهی، امر

ارشادی اعجابی، امر ارشادی التزامی-اقترانی، امر ارشادی تحریکی، هر کدام ۲۱ مورد (۲/۲۵٪) است و نیز امر ارشادی تسکینی ۱۸ مورد (۱/۹۳٪) به کار رفته است.

جدول بسامدی افعال امر ارشادی در بوستان سعدی به ترتیب بسامد کاربرد

۲۸۷

فعل امر	بسامد	درصد	فعل امر	بسامد	درصد
کن	۱۷۲	٪۱۸/۴۵	بمیر	۱۴	٪۱/۵۰
برو	۱۱۴	٪۱۲/۲۳	پپوش	۱۳	٪۱/۳۹
دار	۹۱	٪۹/۷۶	خور	۱۳	٪۱/۳۹
باش	۸۲	٪۸/۷۹	برآر	۱۲	٪۱/۲۸
بگو	۶۱	٪۶/۵۴	ببین	۱۱	٪۱/۱۸
گیر	۴۷	٪۵/۰۴	گریز	۱۱	٪۱/۱۸
بیار	۳۱	٪۳/۳۲	بخش	۱۰	٪۱/۰۷
بگو	۳۰	٪۳/۲۱	بکش	۸	٪۰/۸۵
بشوی	۲۶	٪۲/۷۸	بخوان	۶	٪۰/۶۴
بیا	۲۴	٪۲/۵۷	بکش	۴	٪۰/۴۲
بند	۲۱	٪۲/۲۵	پرهیز	۴	٪۰/۴۲
بینداز	۲۰	٪۲/۱۴	بخند	۴	٪۰/۴۲
بیار	۱۷	٪۱/۸۲	درکش	۲	٪۰/۲۱
زن	۱۶	٪۱/۷۱	بنال	۲	٪۰/۲۱
نشین	۱۶	٪۱/۷۱	بسوز	۲	٪۰/۲۱
خیز	۱۵	٪۱/۶۰	بیاب	۲	٪۰/۲۱
بریز	۱۵	٪۱/۶۰	بینداز	۲	٪۰/۲۱
ببند	۱۴	٪۱/۵۰		۹۳۲	٪۱۰۰

منابع

کتاب‌ها

رجایی، محمدخلیل. (۱۳۹۲). *معالم البلاغه*، شیراز: دانشگاه شیراز.

سعدی، مصلح الدین. (۱۳۶۶). *بوستان*، تهران: امیرکبیر.

هاشمی، احمد. (۱۳۸۸). *جواهر البلاغه*، ترجمه حسن عرفان، قم: بلاغت.

همایی، جلال‌الدین. (۱۳۷۰). *معانی و بیان*، به کوشش ماهدخت بانو همایی، تهران: نشر هما.

مقالات

باقری خلیلی، علی اکبر، و محمودی نوسر، مریم. (۱۳۹۲). منظور شناسی جمله های پرسشی در غزلیات سعدی. *سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)*، ۶(۱) (پی در پی ۱۹)، ۴۳-۵۷.

برزویی، رضا، و محمدی، هوار. (۱۳۹۷). بررسی اغراض ثانوی جملات انشایی در بوستان سعدی. *نخستین همایش ملی تحقیقات ادبی با رویکرد مطالعات تطبیقی*، تهران.

سمسار خیابانیان، فتنه، پاشایی فخری، کامران، و عادل‌زاده، پروانه. (۱۳۹۵). تأملی بر اخلاق و مراقبت در مکتب تربیتی سعدی. *تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی (دهخدا)*، ۹(۳۲)، ۵۱-۹۴.

صالحی، فاطمه و شاملی، نصرالله. (۱۳۹۶). بررسی تطبیقی مباحث علم معانی و نظریه سیستمی نقش‌گرای هیلیدی با تکیه بر بوستان سعدی. *مطالعات نظریه و انواع ادبی*، ۲(۲)، ۶۷-۱۰۲.

صالحی، فاطمه. (۱۳۹۵). زیبایی‌شناسی مبحث بلاغی فصل و وصل در بوستان سعدی. *دومین کنفرانس بین‌المللی ادبیات و پژوهش‌های تطبیقی*، گرگان.

ماهیار، عباس، و افضل‌ی راد، رحیم. (۱۳۹۳). بررسی اغراض ثانویه جملات امری در غزلیات سعدی. *سبک‌شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)*، ۷(۲) (پی در پی ۲۴)، ۱۲۳-۱۳۶.

مشهدی، محمدا میر، اتحادی، حسین، و عبادی‌نژاد، لیلا. (۱۳۹۸). بلاغت استفهام در بوستان سعدی. *جستارهای زبانی*، ۱۰(۴)، ۱۴۳-۱۷۲. [dor:20.1001.1.23223081.1398.10.4.10.8.172-143](https://doi.org/10.1001.1.23223081.1398.10.4.10.8.172-143)

پایان‌نامه‌ها

اکبری، حمیدرضا. (۱۳۸۳). *منظورشناسی اشعار پرسشی بوستان سعدی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما، رحمان صحراگرد، دانشگاه شیراز.

دیناری، اسد. (۱۳۹۵). *رویکرد بلاغی مسند و مسندالبیه در غزلیات سعدی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما دکتر حسن حیدری. دانشگاه اراک.

صفری فروشانی، حکمت‌الله. (۱۳۹۰). *تبیین و تحلیل شیوه‌های ارتباط با مخاطب در بوستان سعدی بر اساس علم معانی*. رساله دکتری. استاد راهنما سیدمرتضی هاشمی. دانشگاه اصفهان.

References

Books

Hashemi, Ahmed. (2010). *Javaher al-Balagheh*, Trans. Hassan Irfan, Qom: Balaghat. [In Persian]

Homai, Jalaluddin. (1992). *Meanings and expressions*, by the efforts of Mahdekht Bano Homai, Tehran: Homa publishing. [In Persian]

Rajaei, Mohammad Khalil. (2012). *Al Balagha teacher*, Shiraz: Shiraz University. [In Persian]

Saadi, Mosleh al-Din. (1987). *Bostan*, Tehran: Amir Kabir. [In Persian]

Articles

Bagheri Khalili, A. A., & Mahmoudi Nosar, M. (2013). The semantics of interrogative sentences in Saadi's ghazals. *Stylistics of Persian Poetry and Prose (Bahar Adab)*, 6(1 (serial 19), 43-57. [In Persian]

Borzoei, R., & Mohammadi, H. (2018). Studying the secondary purposes of essay sentences in Saadi's Garden. *First National Conference on Literary Research with a Comparative Studies Approach*, Tehran. [In Persian]

Mahyar, A., & Afzali Rad, R. (2014). A study of the secondary purposes of imperative sentences in Saadi's sonnets. *Stylistics of Persian Poetry and Prose (Bahar Adab)*, 7(2 (serial 24)), 123-136. [In Persian]

Mashhadi, M. A., Ittehadhi, H., & Ebadinejad, L. (2019). The rhetoric of interrogative in Saadi's Garden. *Linguistic Research*, 10(4), 143-172. doi:20.1001.1.23223081.1398.10.4.10.8. [In Persian]

Salehi, F. (2016). The aesthetics of the rhetorical topic of chapter and connection in Saadi's Garden. *The second international conference on literature and comparative research*, Gorgan. [In Persian]

Salehi, F., & Shamli, N.A. (2017). A comparative study of the topics of semantics and Halliday's role-oriented systemic theory with emphasis on Saadi's Garden. *Studies in Literary Theory and Genres*, 2(2), 67-102. [In Persian]

Samsar Khiabani, F., Pashaei Fakhri, K., & Adelzadeh, P. (2016). A Reflection on Ethics and Care in Saadi's Educational School. *Interpretation and Analysis of Persian Language and Literature Texts (Dehkhoda)*, 9(32), 51-94. [In Persian]

Theses

Akbari, Hamid Reza. (2004). *Etymology of the Interrogative Poems of Saadi's Garden*. Master's thesis, supervisor, Rahman Sahragerd, Shiraz University. [In Persian]

Dinari, Asad. (2015). *Rhetorical approach of Musnad and Musnadalia in Saadi's Ghazals*. Master's thesis. Dr. Hasan Heydari's supervisor. Arak University. [In Persian]

Safari Forushani, Hikmatullah. (2010). *Explanation and analysis of methods of communication with the audience in Saadi garden based on the science of meanings*. Doctoral dissertation. Supervisor Syed Morteza Hashemi. University of Esfahan. [In Persian]

Secondary purposes of imperative sentences in the didactic verses of Bostan Saadi

Zeinab Ghorbani¹, D Dr. Seyed Mahmoud Seyedsadeghi², Dr. Seyed Ahmad Hosseini Kazerooni³

۲۹۰

Abstract

The word essay in the word means to create, and in the literary term, it means a speech that is inherently true. Such sentences are divided into two types: demanding and non-demanding. Imperative sentences are one of the types of essay writing. Amr means to order and demand to do something with greatness and excellence. Sometimes it goes out of its true state and the poet or writer uses it for other purposes such as arousal, longing, guidance, etc. Among the prominent poets in the field of educational literature, Saadi has made the most use of linguistic capacities and used the special structure of speech to express semantic subtleties and rhetorical goals. This research, which is descriptive-analytical and with library tools, aims to investigate the secondary purposes of directive imperative in the didactic verses of Bostan in order to determine for which secondary purposes and to express which meanings Saadi used the verb in Bostan. Also, the frequency of use of each of the secondary purposes should be specified. The results of the research indicate that Saadi paid attention to 29 secondary purposes of directive sentences, the most frequent of which are persuasive directive 78 cases (8.36%), persuasive directive 60 cases (6.43%), There are 46 cases (4.93) of instructional directives and 39 cases (4.18%) of instructional directives.

Keywords: didactic literature, Bostan, Saadi, meanings, imperative sentences.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

¹ . PhD Student, Department of Persian Language and Literature, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran. modir.ghorbani@gmail.com

² . Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran. (Corresponding Author) m.seydsadeghi@iaubushehr.ac.ir.

³ . Professor, Department of Persian Language and Literature, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran. Sakhkazerooni@yahoo.com